

DANS
L'OURLET
DE NOS JUPES

CUM AM DEVENIT
SPIOANĂ

Ediție bilingvă

Traducere din limba franceză
de Diana Morărașu

Dehors, une pluie d'obus, des balles perdues, des morts, partout, allongés sur les pavés, recroquevillés, assis : Lille, depuis deux longues journées, était assiégée par les Allemands.

Je dépérissais dans cette cave humide et sombre, pauvrement éclairée par un soupirail qui nous envoyait la poussière venant d'immeubles effondrés. Je me bouchais les oreilles pour ne plus entendre les cris des mourants, à l'extérieur. Le froid nous torturait. Pourtant, en cette année 1914, l'automne était encore doux. Mais les murs suintaient, le sol en terre battue était gorgé d'humidité et les quelques tapis miteux descendus en hâte et posés à terre ne nous protégeaient en rien. Dans un coin, trois matelas où l'on s'allongeait à tour de rôle, des coussins et des couvertures.

Je m'étais enveloppée dans une pelisse qui avait appartenu à mon grand-père et ma sœur Léontine avait arraché une couverture sur un lit avant de descendre dans la cave de notre immeuble.

La guerre avait éclaté au mois de septembre, les journaux et les politiques promettaient un conflit éclair et la population y croyait.

Nous avons été réveillés au petit matin par les tirs et contraints de nous réfugier au sous-sol.

Je ne voulais pas mourir ensevelie sous les décombres. Il fallait que je sorte, il fallait que je respire. Nos compagnons d'infortune semblaient de plus en plus terrorisés au fil des heures, et leur anxiété me contaminait. La jeune femme du dernier étage tamponnait ses larmes tout en allaitant son nourrisson. Pauvre enfant dont les premières sensations seraient celles de la guerre. Assis à même le sol, le concierge bourrait sa pipe d'un geste mécanique. Il lâcha :

Afară, o ploaie de obuze, de gloanțe rătăcite, morți peste tot, întinși pe caldarâm, ghemuiți, așezați: de două zile lungi, orașul Lille era asediat de germani.

Putrezeam în pivnița umedă și întunecată, abia luminată de o gură de aerisire prin care intra praful venit de la clădirile prăbușite. Îmi astupam urechile ca să nu mai aud țipetele muribunzilor de afară. Frigul ne chinuia. Și totuși, toamna anului 1914 era încă blândă. Dar peretii transpirau, pământul bătucit mustea de apă, iar cele câteva covoare zdrențuite aduse aici în grabă și întinse pe jos nu ne ajutau deloc. Într-un colț, trei saltele pe care ne întindeam cu rândul, pernuțe și cuverturi.

Mă înfolfisem într-o manta îmblănită care fusese a bunicului, iar sora mea, Léontine, înșfăcase o cuvertură de pe un pat înainte de a coborî în pivnița blocului nostru.

Conflictul armat izbucnise în luna septembrie, ziarele și politicienii promiteau un război fulger, iar populația i-a crezut.

Tirurile de artilerie ne treziseră în zori și fuseserăm nevoiți să ne refugiem la subsol.

Nu voiam să mor îngropată sub dărâmături. Trebuia să ies, trebuia să respir. Tovarășii noștri de nenorocire păreau din ce în ce mai înspăimântați odată cu trecerea orelor, iar neliniștea lor era molipsitoare. Tânăra de la ultimul etaj își ștergea lacrimile în timp ce-și alăpta bebelușul. Bietul copil, primele lui impresii vor fi despre război. Așezat direct pe pământ, portarul își îndesa pipa cu un gest mecanic.

LIBRIS | We know books

— Les Boches, on dit qu'ils arrachent les yeux des vieillards ! Et qu'ils violent les femmes, même les vieilles...

Une fillette éclata en sanglots. Le jeune homme qui avait débarqué le matin même de la rue, un bras en écharpe, l'air hagard, lança :

— La ferme ! T'en sais rien de c'qui se passe dehors.

C'étaient les premiers mots qu'il prononçait. On avait eu beau lui poser mille questions lors de son intrusion, il s'était contenté de hocher la tête, les yeux rougis et les lèvres tremblantes.

Là, ce fut un flot de paroles désordonnées :

— Parce que, moi, j'le sais, on va tous y passer. Tous, j'vous dis. Même les bébés. Si c'est pas une balle, c'sera un coup de couteau, la baïonnette... J'en ai vu qu'on étranglait à mains nues. On n'a aucune chance, aucune. C'est la fin. Il sanglota. Une femme entre deux âges murmura un « Notre Père », repris par tous d'une voix fervente.

Oui, il fallait que je sorte.

Je ne pouvais pas attendre que les Allemands viennent nous débusquer. Je ne voulais pas finir comme un rat tué à coups de crosse ou je ne sais quoi d'autre. Je ne voulais pas être celle dont on dirait : « Elle était là au mauvais endroit, au mauvais moment. » Un coup d'œil à Léontine. Elle devait penser la même chose, car elle se leva en même temps que moi et me demanda :

— On y va ?

— On y va.

— Où ? Vous ne pouvez pas sortir, intervint une des femmes. C'est dangereux, ils sont partout, dans la rue, dans les maisons, derrière les portes cochères...

Ses mots se perdirent dans le claquement de la porte de la cave. Je frissonnai. Peur ? Oui : qu'allait-on trouver dehors ?

*

Lille était fracassée, pulvérisée par les bombes. Des décombres, des immeubles en flammes, une fumée âcre. Des obus avaient fait exploser les pavés des rues pour laisser des trous béants.

— Se zice că nemții le scot ochii bătrânilor! Îngăimă el cu glas stins. Și că violează femeile, chiar și pe cele bătrâne...

O fetiță izbucni în hohote de plâns. Tânărul care venise chiar în dimineața aceea de pe stradă, cu un braț în fașă și o privire rătăcită, se răsti la el:

— Taci din gură! Habar n-ai ce se întâmplă afară.

Erau primele cuvinte pe care le rostea. Degeaba îi pusese răm o mie de întrebări de când năvălise înăuntru, că el se mulțumise să dea din cap, cu ochii roșii și mâinile tremurânde.

Acum însă, dădu drumul unui potop de cuvinte dezlănate:

— Pentru că eu știu, da, știu, o să crăpăm cu toții. Cu toții, ascultați la mine! Chiar și bebelușii. Dacă nu de glonț, atunci o să fie o lovitură de cuțit, o baionetă... I-am văzut strângând oameni de gât cu mâinile goale. Nu avem nicio șansă, niciuna. S-a terminat.

Suspină. O femeie între două vârste începu să îngâne un „Tatăl nostru” și i se alăturară toți cu fervoare în glas.

Da, trebuia să ies.

Nu puteam să rămân aici, așteptând ca germanii să vină să ne scoată din ascunzătoare. Nu voiam să sfârșesc ca un șobolan ucis cu lovituri de ciomag sau mai știu eu cum. Nu voiam să fiu cea despre care avea să se spună: „A fost în locul nepotrivit la momentul nepotrivit.” I-am aruncat o privire lui Léontine. Se gândea pesemne la același lucru, căci s-a ridicat în același timp cu mine și m-a întrebat:

— Mergem?

— Mergem.

— Unde? Nu puteți ieși, a sărit o femeie. E periculos, sunt peste tot, pe străzi, în case, după porticurile conacelor...

Cuvintele ei s-au pierdut în pocnetul ușii pivniței. Tremuram. De teamă? Da. Ce-aveam să găsim afară?

*

Orașul era distrus, pulberat de bombe. Ruine, clădiri în flăcări, un fum acru. Obuzele aruncaseră în aer pavajul de pe străzi, lăsând în urmă gropi uriașe.

Quelques personnes fouillaient les ruines, appelaient leurs proches, sans espoir.

Une voix :

— Mettez-vous à l'abri, nom de Dieu, y'a des Boches embusqués.

Puis de nouveau, des tirs de fusils. Les balles nous frôlaient et nous courions pliées en deux. J'avais le sentiment que les soldats tiraient au hasard, peu importaient les cibles, pourvu qu'il y ait des morts et des blessés.

Sans nous concerter, nous nous dirigeâmes vers l'hôpital Saint-Sauveur. Léontine était infirmière de la Croix-Rouge et m'avait transmis quelques solides notions de soins.

Nous pouvions être utiles.

Mais il fallait arriver vivantes. Nous rasions les murs, nous arrêtant sous les porches d'immeubles encore debout, passant d'un côté de la rue à un autre en priant pour ne pas tomber. Le trajet jusqu'à l'hôpital Saint-Sauveur prenait normalement dix minutes, il dura une heure.

Les bâtiments, noirs de suie, étaient intacts. Dans le hall, une foule de blessés sur des brancards, des familles affolées, des soignants courant de l'un à l'autre. Et des soldats brisés, muets de terreur, leur tête, leurs bras ou leurs jambes enroulés dans des bandages faits à la va-vite. Ceux qui avaient perdu un membre geignaient, hurlaient, et nul ne semblait pouvoir les calmer.

Léontine fut envoyée dans une salle d'opération où les chirurgiens, tabliers blancs constellés de sang, recousaient les plaies, sciaient les os en tentant d'oublier les cris des victimes.

Et moi, que pouvais-je faire pour aider ?

Je laissai ma sœur et rebroussai chemin, ne sachant où aller. Revenir dans notre quartier était impossible. Au détour d'un couloir, je me heurtai à un jeune homme, un brancardier, comme je pus le remarquer à son brassard. En chemise malgré les premiers froids, il fumait une cigarette et ses doigts tremblaient. Il jeta un regard clair sur moi, me détailla et lança :

— Tu veux rendre service ?

Câțiva scormoneau printre ruine, strigându-și fără speranță apropiatii.

O voce:

— Adăpostiți-vă, pentru numele lui Dumnezeu, nemții pândesc peste tot!

Din nou tiruri de pușcă. Gloanțele zburau în jurul nostru, iar noi fugeam aplecate. Aveam impresia că soldații trăgeau la întâmplare, nu contau țintele, important era să fie morți și răniți.

Fără să ne fi vorbit dinainte, ne-am îndreptat spre spitalul Saint-Sauveur. Léontine era infirmieră a Crucii Roșii și mă învățase și pe mine câteva noțiuni temeinice de îngrijire.

Puteam fi de folos.

Dar pentru asta, trebuia să ajungem acolo în viață. Mergeam lipite de ziduri, oprindu-ne sub porticurile clădirilor care mai erau în picioare și treceam de pe o parte pe alta a străzii rugându-ne să nu cădem sub gloanțe. În mod normal, drumul până la spitalul Saint-Sauveur dura zece minute; acum a durat o oră.

Clădirile, negre de funingine, erau intacte. În hol, o mulțime de răniți pe târgi, familii înnebunite, îngrijitori alergând de la unul la altul. Și soldați dărâmați, amuțiți de groază, cu capul, brațele sau picioarele înfășurate în bandaje făcute la repezeală. Cei care-și pierduseră un membru gemeau, urlau și nimic nu părea să-i poată potoli.

Léontine a fost trimisă într-o sală de operații unde chirurgii, cu șorțurile albe stropite de sânge, coseau răni și tăiau oase, încercând să uite de vaietele victimelor.

Dar eu? Eu cum puteam să dau o mână de ajutor?

Am lăsat-o pe sora mea acolo și am făcut cale întoarsă, neștiind unde să mă duc. Era imposibil să mă întorc în cartier. La capătul unui culoar m-am lovit de un tânăr, un brancardier, după cum mi-am dat seama după banderola de la braț. Îmbrăcat doar în cămașă, în ciuda frigului, fuma o țigară cu degete tremurânde. Mi-a aruncat o privire luminoasă, m-a măsurat din cap până-n picioare și mi-a zis:

— Vrei să dai o mână de ajutor?

J'opinai, intimidée par son ton abrupt. Il se radoucit.

— C'est qu'on manque de bonnes volontés pour ravitailler nos soldats en soupe. Si tu es d'accord, suis-moi, je vais te montrer où sont les cuisines.

Je fus choquée qu'il ne prenne pas la peine de me dire bonjour. Cela aurait été la moindre des politesses. Mais en temps de guerre, les convenances n'avaient plus cours. Traiter l'urgence, voilà ce qu'il fallait faire. Je le suivis dans un dédale de couloirs, zigzaguant entre les brancards, accablée par la souffrance des hommes allongés.

Rien ne m'avait préparée à ces scènes apocalyptiques : voir ces membres sanguinolents, ces bandages retenant avec peine un bout de pied, de main. Et devant ces blessés hébétés de souffrance, gémissant, certains assis à même le sol, s'appuyant aux murs, la tête roulant sur l'épaule, j'eus du mal à retenir mes larmes.

Leurs plaintes firent soudain écho à celles de mes parents mourant de la fièvre typhoïde quand j'avais dix ans. Je me souvins d'un matin, la tête appuyée contre le chambranle de la porte de leur chambre, Léontine me serrant dans ses bras. Je voulais entrer, les embrasser, tenir leurs mains, mais la crainte de la contagion nous avait toutes deux tenues à l'écart. De temps en temps, Joséphine, l'infirmière qui prenait soin d'eux, sortait avec des linges souillés et j'essayais de les apercevoir. Léontine posait alors sa main sur mes yeux.

Deux jours plus tard, nous étions penchées sur leur cercueil. Visages de cire, traits figés pour l'éternité, leurs mains croisées sur un chapelet, leur corps recouvert d'un drap blanc : je ne reconnaissais plus mes parents.

J'avais connu un immense chagrin, qui pouvait être encore très intense. Mais jamais je n'avais été au contact du sang, de plaies béantes, de cris de douleur et de détresse.

Le baptême était rude.

Le jeune homme dut me sentir troublée. Il ralentit et me tint le bras. Je tressaillis, traversée par une décharge électrique. Un contact ferme et bienveillant. Franchise et détermination.

Am încuviințat din cap, intimidată de tonul lui abrupt. S-a îmblânzit.

— Ducem lipsă de voluntari care să ducă provizii soldaților. Dacă ești de acord, urmează-mă, îți arăt unde e bucătăria.

Am fost șocată că nu s-a ostenit nici măcar să mă salute. Era un minim semn de politețe. Dar în vreme de război, uzanțele nu mai contau. Rezolvarea urgențelor, asta trebuia făcut. L-am urmat printr-un labirint de culoare, făcând slalom printre târgi, copleșită de suferința oamenilor întinși pe ele.

Nimic nu mă pregătise pentru scenele astea apocaliptice: membrele sângerânde, bandaje care abia izbuteau să țină un ciot de picior, de mână. În fața răniților care gemeau înnebuniți de durere, unii stând direct pe podea, sprijiniți de pereți, cu capul căzut pe umeri, abia am izbutit să-mi stăpânesc lacrimile.

Vaietele lor mi-au amintit de cele ale părinților mei, care s-au stins de febră tifoidă când aveam zece ani. Mi-am amintit de o dimineață anume, când stăteam cu fruntea sprijinită de tocul ușii lor și Léontine mă strângea în brațe. Voiam să intru, să-i îmbrățișez, să-i țin de mână, dar teama de molipsire ne-a ținut departe pe amândouă. Din când în când, Joséphine, infirmiera care avea grijă de ei, ieșea cu așternuturile murdare și eu mă șteam în ușă, încercând să-i zăresc. Atunci Léontine îmi punea mâna la ochi.

Două zile mai târziu, eram aplecate asupra sicriilor lor. Fețe de ceară, trăsături încremenite întru eternitate, mâini încrucișate pe un rozariu, trupurile acoperite de cearșafuri albe: nu, nu-mi mai recunoșteam părinții.

Am trăit atunci o durere enormă, care putea fi încă foarte intensă. Dar nu avusesem niciodată de-a face cu sânge, răni căscate, țipete de durere și deznădejde.

Botezul era crud.

Tânărul a simțit pesemne că sunt tulburată. A încetinit pasul și m-a prins de braț. Am tresărit, ca străbătută de un curent electric. O atingere fermă, binevoitoare. Sinceritate și hotărâre.

Au sous-sol, dans les grandes salles de cuisine, des femmes s'affairaient autour de marmites fumantes, d'autres coupaient des légumes. Des soupiraux éclairaient faiblement l'endroit, quelques lampes à pétrole jetaient une lumière jaune. Une jeune fille essuya quelques gouttes sur son visage et le toisa :

— Tiens, Albert ! T'as faim ? C'est pour ça que tu traînes tes guêtres dans l'coin ?

Il m'entraîna vers elle, lui claqua un baiser sur la joue.

— J'te présente une bonne volonté. Euh, elle s'appelle...

— Adèle.

Toutes s'arrêtèrent de touiller la soupe et me jaugèrent. Puis une matrone qui semblait diriger les cuisines me désigna un panier.

— Dedans, y'a du pain, des saucisses et du vin. Faut les distribuer à ceux qui en ont le plus besoin. Et si l'cœur y est, vous revenez. Y'a d'quoi faire.

J'attrapai l'anse, mais dus la prendre à deux mains, pliant sous le poids. Elles éclatèrent de rire puis retournèrent à leurs occupations. Albert me poussa vers la sortie et nous refîmes le chemin en sens inverse. Une fois sous le porche de l'hôpital, il me dit :

— À vous de jouer, maintenant. Et revenez entière.

J'eus à peine le temps de le saluer que déjà, il était appelé pour un nouveau flux de blessés qui arrivaient.

Où aller ? De tous côtés, des canonnades, des tirs, des cris. Des ordres fusaient, des femmes traînaient une poussette, des petits accrochés à leurs jupes, en quête d'un refuge où il y aurait encore de la place.

Je soulevai le torchon qui recouvrait le panier, j'avais envie de mordre dans le pain croustillant. Cela faisait maintenant deux jours que je n'avais pas mangé correctement. Je fus prise d'un vertige et m'adossai au mur.

Un soldat harassé s'arrêta :

— Ça va, mamzelle ? Vous avez besoin d'aide ?

— Je... Je dois porter des vivres aux combattants et...

Il me montra une artère où, au loin, des sacs de sable étaient entassés.

La subsol, în sălile mari de la bucătărie, niște femei trebăluiau în jurul oalelor aburinde în timp ce altele tăiau legume. Gurile de aerisire abia lăsau să se strecoare câte o rază de soare, iar câteva lămpi cu gaz răspândeau o lumină gălbuie. O tânără și-a șters câțiva stropi de pe obraz și s-a uitat de sus la tânăr:

— Ia te uită, Albert! Ți-e foame? De-aiia ți-ai târât nădragii încoace?

El m-a tras spre față și apoi a sărutat-o zgomotos pe obraz.

— Ți prezint o voluntară. Ăăă, o cheamă...

— Adèle.

Toate femeile s-au oprit din amestecat supa și m-au cântărit din priviri. Într-un târziu, o matroană care părea să conducă bucătăria mi-a arătat un coș.

— În asta ai pâine, cârnați și vin. Trebuie să le distribuie celor care au cea mai mare nevoie. Și dacă mai rezști, te întorci. E treabă destulă.

Am înșfăcat mânerul coșului, dar a trebuit să-l apuc cu amândouă mâinile, îndoindu-mă sub greutatea lui. Femeile au izbucnit în râs și s-au întors la treburile lor. Albert m-a împins spre ieșire și am refăcut drumul în sens invers. Odată ajunși sub arcada spitalului, mi-a spus:

— E rândul dumitale acum. Să te întorci întregă.

Abia dacă am apucat să-l salut, că deja era chemat să se ocupe de un nou val de răniți care tocmai sosea.

Unde să mă duc? Canonade din toate părțile, tiruri, țipete. Răpăiau ordine, niște femei târau un căruț după ele, cu pici agățați de fuste, în căutarea unui refugiu unde să mai fie loc.

Am ridicat șervetul care acoperea coșul, mi-era poftă să mușc dintr-o chiflă crocantă. Nu mai mâncasem pe săturate de două zile. M-a luat amețeala și m-am sprijinit de perete.

Un soldat istovit s-a oprit:

— Nu vă simțiți bine, donșoară? Aveți nevoie de ajutor?

— Eu... trebuie să duc mâncare luptătorilor și...

Mi-a arătat o stradă unde, în depărtare, se vedeau stivuiți niște saci de nisip.